

Dominik Flisiak (KIELCE)

Powstanie, rozwój i ideologia organizacji Haszomer Hacair działającej w II Rzeczypospolitej

Haszomer Hacair (Młody Strażnik) był skrajnie lewicową syjonistyczną organizacją młodzieżową. Ideologicznie łączył socjalizm z syjonizmem, dla którego głównym celem było powstanie państwa żydowskiego w Palestynie. Członkowie Haszomer Hacair (inna nazwa to ruch szomrowy) chcieli budować społeczeństwo oparte na braterstwie, równości, bezkonfliktowości pomiędzy grupami społecznymi¹. Swoją przyszłą ojczyznę określali mianem *Erec*, czyli *kraj/ziemia*.

Szomrowie wskazywali, że kibuce są dla nich jedyną właściwą drogą do osiągnięcia wyznaczonego celu². Kibuc był (i nadal jest) kolektywem rolnym, w którym wprowadzono równouprawnienie kobiet i mężczyzn. Jego członkowie pracowali fizycznie na roli oraz prowadzili działalność polityczną. Wśród osób zarządzających kibucem byli m.in.: ekonom zajmujący się kwestiami gospodarczymi, skarbnik oraz sekretarz, który kontaktował się ze światem zewnętrznym³. W Palestynie istniały także kwuce, które w przeciwieństwie do kibuców nie przyjmowały nowych członków⁴. Idea kibuców związana była z ruchem pionierskim – chałucowym. Ich działalność opierała się m.in. na hachszarze, czyli przygotowaniu młodych Żydów „do pracy wykonywanej własnymi rękami”⁵.

¹ „Nasza Droga. Pisemko organizacji Haszomer Hacair w Złoczowie” (dalej: „Nasza Droga”), Złoczów, październik 1930, s. 3.

² „Zew Młodych. Pismo młodzieży szomrowej. Jednodniówka” (dalej: „Zew Młodych”), Lwów–Warszawa, luty–marzec 1935, s. 13.

³ K. Pruszyński, *Palestyna po raz trzeci*, Warszawa 1996, s. 88.

⁴ Tamże.

⁵ Cyt. za: I. Oppenheim, *Stanowisko Poalej Syjon Lewicy, Bundu i partii komunistycznej wobec pionierów ruchu hachszary w Polsce w latach trzydziestych*, „Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego” 1999, nr 1, s. 35.

Organizacja Haszomer Hacair istniała w Polsce międzywojennej, lecz jej działalność nie była zalegalizowana⁶. Za tę sytuację odpowiadało Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Haszomer Hacair nie wchodził bowiem w skład Związku Harcerstwa Polskiego i nie miał swoich przedstawicieli w „międzynarodowej korporacji skautowej”⁷. W związku z czym w międzywojennej Polsce poszczególne oddziały terenowe ruchu szomrowego funkcjonowały jako samodzielne stowarzyszenia⁸.

Początki Haszomer Hacair sięgają pierwszych lat XX w. i są związane z powstaniem skautingu. Przyczynił się do tego Anglik Robert Baden-Powell (1857–1941), który w 1908 r. wydał książkę *Scouting for Boys (Skauting dla chłopców)*⁹. Została ona w 1911 r. przetłumaczona na język polski przez Andrzeja Małkowskiego (1888–1919)¹⁰. Już w latach 1902–1903 w Galicji, należącej wówczas do monarchii austro-węgierskiej, uaktywniły się małe grupki o nazwie Zeirej-Zion, skierowane do młodzieży żydowskiej. Zajmowały się m.in. nauką hebrajskiego i rozpoznawaniem problemów Żydów¹¹.

Okolo 1911 r. we Lwowie powstało inne stowarzyszenie, też skierowane do młodych Żydów, o nazwie Haszomer. Jego członkowie skupiali się głównie na ćwiczeniach fizycznych. W 1914 r. odbył się pierwszy zjazd tego stowarzyszenia, liczącego wówczas 760 osób¹². W 1916 r. w Wiedniu przedstawiciele Zeirej-Zion i Haszomer połączyły się w jedną organizację, liczącą ponad 1000 członków, co dało początek Haszomer Hacair. Władza nad tymi połączonymi organizacjami spoczywała w rękach Naczelnej Rady Szomrowej. Od 1916 r. stowarzyszenie wydawało w Wiedniu w języku polskim gazetę „Moriah”, a od 1917 r. „Poradnik dla kierowników szomrowych” i „Haszomer” dla młodzieży. Hasłem ruchu było *Sim lejw*, czyli *Czuwaj*. W tym samym roku w Częstochowie odbyło się spotkanie, które zapoczątkowało działalność szomrów na ziemiach polskich¹³. Na przełomie 1917 i 1918 r. wśród części członków tej organizacji pojawiła się idea, by od razu

⁶ J. Walicki, *Ruch syjonistyczny w Polsce w latach 1926–1930*, Łódź 2005, s. 331.

⁷ „Nasz Przegląd” 1927, nr 88, s. 7.

⁸ J. Walicki, *Ruch syjonistyczny*, s. 331.

⁹ O. Fietkiewicz, *Leksykon harcerstwa*, Warszawa 1988, s. 30.

¹⁰ O tej osobie patrz: A. Kamiński, *Andrzej Małkowski*, Katowice 1934 oraz B. Wachowicz, *Druhno Oleńko! Druhu Andrzeju! Gawęda o twórcach Harcerstwa Polskiego Oldze i Andrzeju Małkowskich*, Warszawa 1995.

¹¹ „Młody Strażnik. Jednodniówka. Wydana z okazji XV lecia istnienia żyd. org. skautowej Haszomer Hacair w Tarnowie” (dalej: „Młody Strażnik”), Tarnów, styczeń 1933, s. 9.

¹² Tamże, s. 8.

¹³ Z. Borzymińska, R. Żebrowski, *Polski słownik judaistyczny. Dzieje, kultura, religia, ludzie*, t. 1, Warszawa 2003, s. 566.

po zakończeniu wojny wyjechać do Palestyny. W 1918 r. odbył się pierwszy zjazd stowarzyszenia w Tarnawie Niżnej. Na zjeździe dyskutowano nad stosunkiem stowarzyszenia do idei *Dienstpflichtsjahr*, czyli rocznej pracy fizycznej lub umysłowej w Palestynie; część związkowców chciała przy tym, by wszyscy szomrowie spełniali idee tego ruchu także w życiu osobistym.

Ostatecznie spotkanie zakończyło postanowieniami, że szomrowie powinni wcielać ideały ruchu w życiu osobistym, a starsi członkowie opiekować się młodszymi i pochodzącymi z rodzin robotniczych. Hasło *Sim lejuw* zastąpiono hasłem *Chazakwe'emac* (*Bądź silnym i krzepkim*)¹⁴.

W następnym roku Haszomer Hacair liczył już 10 tys. osób. Podczas zjazdu w Tarnowie uwidocznił się spór między starszymi a młodszymi szomrami. Ci pierwsi z związku z tym, że ich przełożeni nie wypracowali klarownych ram działalności w Polsce i Palestynie, odczuwali „niepokój” co do dalszej swojej aktywności na rzecz ruchu¹⁵. Z kolei młodszy wiekiem aktywiści zarzucali starszym kolegom, że stają się filistrami, czyli osobami małostkowymi oraz bez ambicji¹⁶. Dodatkowym polem dyskusji była także kwestia możliwej obecności członków młodzieżówki w innych partiach syjonistycznych. Spotkanie skończyło się postanowieniami, że szomer nie mógł być aktywistą innej organizacji syjonistycznej, a głównym celem członków Haszomer Hacair jest dotarcie do Palestyny¹⁷.

Warto wspomnieć tutaj o pewnym tragicznym dla ruchu szomrowego wydarzeniu. W dniu 6 czerwca 1919 r. w żydowskim folwarku w Słobódce Leśnej marszerujący oddział Wojska Polskiego pod dowództwem gen. Lucjana Żeligowskiego zabił trzech młodych szomrów: Samuela Pressera, Józefa Balla oraz Zewiego Rothenburga, którzy uczyli się pracy na roli¹⁸. Jak wynika z cytowanego źródła, Żydzi pracujący na farmie nie zachowywali się w stosunku do Polaków w żaden sposób prowokacyjnie ani nieprzychylnie.

W 1920 r. we Lwowie odbył się kolejny zjazd, na którym podjęto ważne dla ruchu szomrowego decyzje. Mianowicie, że walka przeciwko wyzyskowi i nierównościom społecznym jest sprawą niezwykle ważną, w koloniach Haszomer Hacair powinny istnieć komuny o charakterze gospodarczym, w każdej innej sprawie jednostka powinna być wolna, a kolonie położone w Górnej Galilei, bę-

¹⁴ „Młody Strażnik”, s. 10–11.

¹⁵ Tamże, s. 12.

¹⁶ *Słownik wyrazów obcych*, red. I. Kamińska-Szmaj, Wrocław 2001, s. 229.

¹⁷ „Młody Strażnik”, s. 12.

¹⁸ *Z dziejów kampanii żydowskiej przeciwko Polsce. Sir Stuart M. Samuel o pogromach w Polsce. Sprawozdanie Komisji wysłanej do Polski przez Sekretarza Stanu dla spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii*, Lwów 1920, s. 27.

dącej częścią Palestyny i należące do tej młodzieżówki, powinny łączyć działalność rolniczą z samoobroną¹⁹.

W latach 1920–1924 wielu młodych Żydów, związanych także z Haszomer Hacair, wyjechało z Polski. Ich emigracja łączyła się z III i IV aliją (czyli masowym powrotem Żydów do Palestyny). Ta ostatnia była skutkiem m.in. reform Władysława Grabskiego, podwyższającymi podatki²⁰. Spowodowało to wzmożoną emigrację części ludności żydowskiej z Polski do Palestyny²¹, dzięki czemu nastąpił rozkwit życia w palestyńskich kibucach.

Do połowy lat dwudziestych XX w. członkowie kilku kibuców szomrowych położonych w Palestynie dopracowali ideologiczne podstawy swojego ruchu politycznego²². W 1924 r. w Gdańsku odbył się pierwszy światowy zjazd szomrów, który zainicjował powstanie Światowej Organizacji Haszomer Hacair oraz Brit Hanoar, czyli federacji światowej organizacji młodzieży chalucowej²³. Następny światowy zjazd zwołano na wrzesień 1927 r. do Gdańska. Przybyło na niego około 40 delegatów z Palestyny oraz różnych krajów europejskich²⁴. Wśród jego członków pojawiła się frakcja chcąca połączyć się z partią Achdut Haawoda-Hapoel Hacair (próbę ponowiono jeszcze w wrześniu 1930 r. w Krutkach). Achdut Haawoda-Hapoel Hacair była sojuszem dwóch ugrupowań syjonistyczno-lewicowych²⁵. Kolejny zjazd członków ruchu szomrowego odbył się w 1935 r. w Poładzie²⁶.

W drugiej połowie lat dwudziestych XX w. w polskim Haszomer Hacair zaszły dwa ważne wydarzenia. Jednym z nich był zjazd w 1926 r. w Tarnawie Wyznej, podczas którego stwierdzono, że kibuc jest formą życia syjonistów²⁷. Druga sprawa to utworzenie pod koniec 1928 r. na zjeździe w Lwowie kursu instruktorskiego. Początkowo na tym spotkaniu uczestniczyło około 100 osób, w tym Aba Chuszi Meir Jaari. Zjazd we Lwowie zakończył się następującymi konkluzjami: syjonizm jest jedynym rozwiązaniem dla Żydów, a socjalizm drogą

¹⁹ „Młody Strażnik”, s. 13.

²⁰ W. Wierzbieniec, *Żydzi w województwie lwowskim w okresie międzywojennym. Zagadnienia demograficzne i społeczne*, Rzeszów 2003, s. 90.

²¹ Tamże.

²² „Młody Strażnik”, s. 14–15.

²³ O roli kibuców w tworzeniu podstaw ideologicznych ruchu szomrowego patrz: „Mosty. Pismo Haszomer Hacair w Polsce. Z dodatkiem dla młodzieży Zew Młodych” 1947, nr 5–6, s. 18–26; 1948, nr 149, s. 4; 1949, nr 72, s. 1.

²⁴ „Nasz Przegląd” 1927, nr 255, s. 3.

²⁵ A.J. Bem, *Przewodnik po Palestynie. Ilustrowany z mapą kraju*, Lwów 1934, s. 124.

²⁶ „Młody Czyn. Pismo młodzieży szomrowej” (dalej: „Młody Czyn”) 1939, nr 12–13, s. 20.

²⁷ „Młody Strażnik”, s. 15.

do wyzwolenia społecznego, zaś kibuc to prototyp przyszłego społeczeństwa żydowskiego²⁸.

Z tego okresu pochodzi jedna z pierwszych informacji o młodzieżówce organizacji²⁹. Została ona przedstawiona w jednej z antysemickich publikacji Rudolfa Korscha. Przedstawiciele Haszomer Hacair aktywnie uczestniczyli w kongresach syjonistycznych. W 1925 r.³⁰ w Wiedniu jeden delegat (XIV Kongres Syjonistyczny), a w szwajcarskim mieście Lucerna w 1935 r. było już 25 przedstawicieli (XIX Kongres Syjonistyczny)³¹. W pierwszej połowie lat trzydziestych XX w. wszystkie oddziały szomrów liczyły 58 tys. osób³². Organizacja ta działała m.in. w Rumunii, Argentynie, Bułgarii, Tunisie. W Rosji sowieckiej Haszomer Hacair działał nielegalnie³³. Warto podkreślić, że wśród członków organizacji był np. Icchak Ben-Zwi (1884–1963), późniejszy trzykrotny prezydent Izraela³⁴.

W międzywojennej Polsce młodzieżówką kierowała Komenda Naczelna (Hanhaga Raszith), która zbierała się co dwa lata na Zjeździe Krajowym (Weida Arcit)³⁵. W okresie między zjazdami władzę sprawowała Rada Naczelna (Moaca Raszith), złożona z komendantów okręgów (galilów), wyznaczanych przez Komendę Naczelną, i większych gniazd (kenów). Haszomer Hacair, wspierany m.in. przez Janusza Korczaka³⁶, prowadził ożywioną działalność wśród młodzieży. Nowy członek składał przysięgę w święto Lag ba-Omer³⁷, rok po swym wstąpieniu:

²⁸ Tamże.

²⁹ R. Korsch, *Żydowskie ugrupowania wywrotowe w Polsce*, Warszawa 1925, s. 140.

³⁰ J. Zineman, *Historia sjonizmu. Od czasów najdawniejszych do chwili obecnej*, Warszawa 1946, s. 306.

³¹ „Nasz jubileusz. Jednodniówka wydana przez gniazdo nadworniańskie Haszomer Hacair z okazji 10 lecia swego istnienia”, Nadwórna, maj 1937, s. 12.

³² „Nasz jubileusz. Jednodniówka wydana przez stanisławowskie gniazdo Haszomer Hacair z okazji 20 lecia istnienia ruchu światowego 1913–1933”, Stanisławów 1934, s. 15.

³³ J. Walicki, *Ruch syjonistyczny*, s. 331.

³⁴ J. Chmiel, Z. Drezner, J. Gołota, J. Kijowski, J. Nowicka, *Księga Żydów ostrołęckich*, Ostrołęka–Tel Awiw 2002, s. 151.

³⁵ T. Radzik, *Żydzi w Lublinie. Materiały do dziejów społeczności żydowskiej Lublina*, t. 2, Lublin 1998, s. 259.

³⁶ „Młody Czyn” 1938, nr 2, s. 4.

³⁷ Święto Lag ba-Omer (Trzydziesty trzeci, Dzień Liczenia Omeru, Święto Uczonych) przypada na miesiąc ijar. Nawiązuje do kilku wydarzeń – zarazy, która uśmierciła 24 tys. uczniów rabbiego Akiwy i ustąpiła tylko na jeden dzień, tj. na 33 dzień liczenia omeru. Był to czas między świętem Pesach a Szawuot. Wedle innej wersji Lag ba-Omer jest upamiętnieniem zesłania Żydom przez Boga manny lub odniesienia przez powstańców Bar Kochby zwycięstwa nad Rzymianami. Podczas tego święta dzieci uczące się w chederach nie miały zajęć, lecz wyruszały m.in. na wycieczki. W 1929 r. w reżyserii Saula Goskinda powstał film pt. *Organizacja Haszomer Hacair obchodzi święto Lag ba-Omer w Warszawie (Lag*

Przyrzekam uroczyście, że będę wiernym pionierem swego Narodu, Kultury i Ojczyzny, że będę realizował i walczył o wolność i braterstwo w społeczeństwie ludzkim i będę strzegł przykazań szomrowych³⁸.

Podobną treść można odnaleźć w przykazaniach ruchu szomrowego:

1. Szomer jest człowiekiem prawdy i stoi na jej straży
2. Szomer jest pionierem odrodzenia swego Narodu, kultury (hebrajskiej) i Ojczyzny (Palestyny)
3. Szomer jest człowiekiem czynu i potrafi utrzymać się z własnej pracy
4. Szomer realizuje i walczy o równość, wolność i braterstwo w społeczeństwie ludzkim
5. Szomer jest człowiekiem uczynnym i pomaga bliźnim
6. Szomer jest wiernym członkiem swej drużyny i podlega dyscyplinie jej kierowników
7. Szomer miłuje przyrodę, poznaje ją i potrafi żyć na jej łonie
8. Szomer jest dzielny, żwawy i dziarski
9. Szomer jest człowiekiem silnej woli i doskonali się pod względem fizycznym i umysłowym
10. Szomer jest czysty w mowie, myśli i uczynkach (nie używa tytoniu, alkoholu i hołduje zasadzie czystości płciowej)³⁹.

Szomrowie byli podzieleni na trzy grupy wiekowe: 1) Bnejmidbar (Synowie Pustyni) dla dzieci w wieku 11–13 lat; 2) Cofim – dla młodych ludzi w przedziale 14–17 lat; 3) Bogrim – dla osób mających więcej niż 17 lat⁴⁰. Instruktorzy (Mnahalim) opiekowali się podopiecznymi. Podział wiekowy miał związek z umundurowaniem członków Haszomer Hacair. Uniformy były w kolorze khaki⁴¹. Do mundurków pierwszej grupy dodawano chustę w kolorze zielonym, do drugiej w niebieskim, a ostatnia otrzymywała czarną⁴². Dodatkowym elementem była odznaka – lilijka skautowa, w którą była wpisana Gwiazda Dawida dodatkowo opleciona wieńcami laurowymi i dębowymi. Organizacja miała trzy źródła dochodów: obowiązkowe składki członków, dobrowolne datki oraz sumy zebrane za zgodą odpowiednich władz⁴³. Obligatoryjne składki członków były płacone co miesiąc, ale stanowiły je niewielkie sumy, np. w oddziale szomrów działającym

ba-Omerszel Ha-Szomer ha-Cair be-Warsza). Z. Borzymińska, R. Żebrowski, *Polski słownik judaistyczny. Dzieje, kultura, religia, ludzie*, t. 2, Warszawa 2003, s. 8–9.

³⁸ Cyt. za: T. Radzik, *Żydzi w Lublinie*, s. 262.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ O. Fietkiewicz, *Leksykon harcerstwa*, s. 154.

⁴¹ Archiwum Państwowe w Kielcach (dalej: APK), Urząd Wojewódzki Kielecki I (dalej: UWK I), sygn. 3916, k. 89.

⁴² O. Fietkiewicz, *Leksykon harcerstwa*, s. 154.

⁴³ APK, UWK I, sygn. 3916, k. 81.

w Busku-Zdroju składka wynosiła 50 gr⁴⁴. Jeżeli osoba zwlekała z zapłatą przez trzy miesiące była usuwana z organizacji.

W swoich statutach poszczególne oddziały szomrów określały swoje cele, wśród których była m.in. nauka języka hebrajskiego i polskiego oraz literatury pisanej w tych językach⁴⁵. Organizacja planowała wychować swoich podopiecznych na ludzi moralnych, prawych i zdrowych fizycznie, którzy będą z chęcią pracować oraz szanować naturę. W tym celu organizowano: wycieczki, zebrania towarzyskie, pogadanki czy wspólne ćwiczenia gimnastyczne. Członkowie Haszomer Hacair prowadzili własne biblioteki, chóry, amatorskie teatryki oraz kursy samokształcenia⁴⁶. Warto podkreślić, że nie wszystkie oddziały szomrów funkcjonowały pod jedną nazwą. W Ciechanowie działali pod nazwą Pułk Młodego Strażnika Judy Machabeusza⁴⁷. Machabeusz przeszedł do historii jako jeden z przywódców zakończonego sukcesem żydowskiego powstania przeciwko Seleucydom⁴⁸. Organizacja miała swoje tytuły prasowe: było „El Al”, „W drodze”, „Zew Młodych”, „Sifra Jakol”, dwutygodnik „Haszomer Hacair”⁴⁹, a także jednodniówki, na łamach których pojawiały się wiadomości o działalności ruchu i jego pojedynczych członków. Wydawano też ulotki informujące o realizowanym programie wychowawczym i formach działalności⁵⁰.

Członkowie Haszomer Hacair łączyli elementy syjonizmu z socjalizmem i twierdzili, że prawdziwa wolność jednostki oraz swobodny rozwój świadomości narodowej może nastąpić dopiero po zwycięstwie socjalizmu nad kapitalizmem⁵¹. Uważali, że w krajach diaspory, czyli gólu, Żydzi nie mają możliwości normalnego rozwoju. W zachodniej Europie i Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej sytuacja ich współbraci jest bardziej znośna niż we wschodniej części Europy⁵². Życie w krajach rozproszenia miało powodować powstawanie negatywnych cech u Żydów:

⁴⁴ APK, UWK I, sygn. 3915, k. 39.

⁴⁵ M. Meducka, *Żydowski ruch młodzieżowy w województwie kieleckim w latach 1918–1939*, „Kieleckie Studia Bibliologiczne” 1993, nr 1, s. 184.

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ D. Piotrowicz, *Ciechanów w Drugiej Rzeczypospolitej*, Ciechanów 1998, s. 156.

⁴⁸ Patrz: Pierwsza i Druga Księga Machabejska.

⁴⁹ Z. Borzymińska, R. Żebrowski, *Polski słownik judaistyczny*, t. 1, s. 566.

⁵⁰ B. Łętocha, A. Messer, A. Cała, Z. Głowicka, *Żydowskie druki ulotne w II Rzeczypospolitej w zbiorach Biblioteki Narodowej*, t. 2, Warszawa 2006, s. 264.

⁵¹ „Zew Młodych”, s. 6.

⁵² „Młody Czyn” 1938, nr 5, s. 3.

Długotrwały golus wycisnął swe piętno na naszym narodzie; staliśmy się narodem pasożytniczym – nieproduktywnym [...]. Bo pod nazwą „golus” rozumiemy nie tylko kraje diaspory, ale sposób życia. Golus to suma tych wszystkich cech narodu, jakie nas dziś charakteryzują. Musimy przejść przewartościowanie społeczne, wybudować nową piramidę społeczną, opartą na elemencie produktywnym, budującym⁵³.

Szomrowie chcieli zerwać z typem słabego, pokornego Żyda⁵⁴. Ich zdaniem współbracia mieszkający w diasporze nie są tolerowani i uznawani za pełnoprawnych obywateli danych państw, lecz tylko za gości⁵⁵. W opinii członków Haszomer Hacair jedynym sensownym rozwiązaniem dla Żydów powinna być emigracja do Palestyny i przejście metamorfozy. Miała się ona dokonać podczas życia i pracy w kibucach, która była jednym z elementów hańszary oraz częścią walki z „pasożytnictwem i nicością ekonomiczną”⁵⁶. Szomrowie uważali, że stworzenie klasy rolniczej jest fundamentem syjonizmu. Hańszara była drogą do przewartościowania życia młodego człowieka i miała się dokonać m.in. poprzez systematyczną działalność wychowawczą⁵⁷. W ówczesnej Polsce spora część ludności żydowskiej (w liczbie 324 615) żyła z handlu i ubezpieczeń, zaś z rolnictwa, ogrodnictwa oraz leśnictwa utrzymywało się około 90 tys. osób⁵⁸.

Członkowie Haszomer Hacair rozumieli, że młody Żyd pochodzący z małego miasteczka przed emigracją powinien przejść proces dostosowawczy do nowego społeczeństwa. Najlepszym rozwiązaniem dla niego miało być zerwanie z indywidualizmem na rzecz życia w kolektywie, czyli w kibucu, oraz praca na roli⁵⁹. Miała ona budować u człowieka pewność siebie i wiarę w swoje siły⁶⁰.

Dla szomrów ważną kwestią stała się poprawa bytu robotników. W sporze między nimi a plantatorami (czyli pracodawcami) bronili racji tych pierwszych. Uważali, że plantatorzy nie interesują się losem Palestyny, tylko pomnożeniem swojego bogactwa⁶¹. Z tego powodu pracodawcy mieli zwalniać robotników ży-

⁵³ Cyt. za: „Nasza Droga”, s. 2.

⁵⁴ „Nasz Głos. Pisemko organizacji Haszomer Hacair w Złoczowie. Jednodniówka” (dalej: „Nasz Głos”), Złoczów, styczeń 1931, s. 4.

⁵⁵ „Nasz jubileusz. Jednodniówka wydana przez gniazdo nadworniańskie Haszomer Hacair z okazji 10 lecia swego istnienia”, Nadwórna, maj 1937, s. 9.

⁵⁶ Cyt. za: „Zew Młodych”, s. 1.

⁵⁷ Patrz m.in. „Nasz Przegląd” 1928, nr 271, s. 6.

⁵⁸ *Żydzi w Polsce odrodzonej. Działalność społeczna, gospodarcza, oświatowa i kulturalna*, t. 2, red. I. Schiper, A. Tartakower, A. Hafftko, Warszawa 1933, s. 366.

⁵⁹ „Nasz Przegląd” 1927, nr 1, s. 21.

⁶⁰ „Zew Młodych”, s. 1–2.

⁶¹ „Młody Czyn” 1938, nr 4, s. 3.

dowskich i arabskich pochodzących z Palestyny i zastępować ich pracownikami z Transjordanii (dzisiejszego Królestwa Jordanii) z mniejszymi wymaganiami finansowymi.

Członkowie Haszomer Hacair dostrzegali różnice między robotnikami palestyńskimi a tymi, którzy żyją w diasporze. Ci pierwsi, pochodzenia mieszczańskiego, byli świadomi swojej wartości politycznej, zajmowali się rolnictwem, posiadali plantacje owoców śródziemnomorskich⁶². Natomiast ci drudzy mieli często pochodzenie chłopskie i raczej nie interesowali się kwestiami robotniczymi; nierzadko nie umieli czytać i pisać.

W kwestiach językowych młodzieżówka Haszomer Hacair optowała za tym, aby w Palestynie Żydzi posługiwali się tylko hebrajskim. Według nich konflikt między zwolennikami jidysz a hebrajskim jest zakończony, klęską tego pierwszego⁶³. Szomrowie krytkowali partię Poalej Syjon Lewicę za akcje propagandowe na rzecz jidysz i tezy, że zwolennicy tego języka są prześladowani przez stronników hebrajskiego. Partia ta łączyła komunizm z syjonizmem, ceniła komunistyczną Rosję i współpracowała z Komunistyczną Partią Polski⁶⁴. Na czele Poalej Syjon Lewicy stali m.in. Natan Buchsbaum i Jakub Witkin (Zerubawel). Jej młodzieżówką był powstały na Litwie Borochow-Jugend (Związek młodzieży im. Borochowa)⁶⁵.

Szomrowie w swojej krytyce kapitalizmu podkreślali, że nie jest on zainteresowany pozytywnym rozwiązaniem problemów Żydów. W ich opinii kraje liberalno-burżuazyjne widziały w ciągłym wywoływaniu wojen ratunek dla chwiejącego się ku upadkowi kapitalizmowi. Antysemityzm dzielili na dwie kategorie: 1) panujący w krajach faszystowskich, który nawiązywał do średniowiecznej nienawiści do Żydów oraz 2) istniejący w krajach Europy wschodniej, który miał być związany z etatyzmem i państwowymi monopolami⁶⁶.

Faszyzm oceniali jednoznacznie negatywnie⁶⁷ i widzieli różnice między poszczególnymi jego nurtami. Zależało to od kraju, w którym się rozwijał, np. rumuński faszyzm w porównaniu z niemieckim miał być prokościelny i mieć mniejsze poparcie wśród klasy średniej⁶⁸.

⁶² Tamże, s. 2.

⁶³ „Zew Młodych”, s. 4.

⁶⁴ C. Brzoza, A.L. Sowa, *Historia Polski 1918–1945*, Kraków 2006, s. 249.

⁶⁵ B. Cweibaum, N.M. Gerber, I. Schipper, A. Tartakower, P. Wasserman, *Encyklopedia palestyńska*, t. 1, z. 7, Kraków–Warszawa 1939, s. 408.

⁶⁶ „Zew Młodych”, s. 2.

⁶⁷ „Młody Czyn” 1938, nr 8, s. 2–3.

⁶⁸ Tamże, nr 2, s. 14.

W sprawach palestyńskich Haszomer Hacair popierał dwunarodowe państwo żydowsko-arabskie⁶⁹, mające obejmować całą Palestynę rozumianą jako ziemia na zachód od rzeki Jordan (z tego powodu sprzeciwiali się podziałowi tej krainy na dwa państwa: żydowskie i arabskie)⁷⁰. Członkowie młodzieżówki uważali, że sojusz arabsko-żydowski jest możliwy w sytuacji, kiedy muzułmańscy Palestyńczycy uwolnią się od ucisku swoich duchownych i panów feudalnych⁷¹. Arabski nacjonalizm ma bowiem antyżydowskie ostrze i jest inspirowany m.in. przez sfaszycowaną młodą inteligencję, a syjonizm nie neguje dążeń narodowościowych innych nacji. Podkreślali, że sojusz między Żydami a Arabami będzie korzystny dla obu stron, zwłaszcza dla tych drugich. Arabskie osady, które współpracowały z Żydami przechodziły okres prosperity⁷², z kolei te miejscowości, w których żyli antyżydowsko nastawieni mieszkańcy egzystowały na niższym poziomie.

Członkowie Haszomer Hacair oddawali cześć tym Żydom, którzy polegli w walkach z Arabami⁷³. W Kielcach 27 sierpnia 1936 r. szomrowie wraz z członkami rabinatu, religijno-syjonistycznej partii Mizrachi oraz Związku Drobnych Kupców wzięli udział w nabożeństwie żałobnym ku czci zamordowanych przez Arabów Żydów w Palestynie⁷⁴. Spotkanie odbyło się w jednej z kieleckich synagog. Jego uczestnicy uchwalili rezolucję potępiającą ataki na Żydom i oskarżającą Brytyjczyków o niezapobieżenie tym wydarzeniom⁷⁵. Zaznaczono jednocześnie, że mimo terroru Arabów życie żydowskie w Palestynie nadal będzie się rozwijać⁷⁶.

W kwestiach religijnych członkowie Haszomer Hacair nie byli wrogo nastawieni do judaizmu, podkreślali społeczny i państwowotwórczy charakter swoich świąt, np. Pesach⁷⁷. Potępiali istniejące jeszcze niewolnictwo i te państwa, które na tym korzystały⁷⁸. Warto dodać, że w ramach tej ideologii zwracano uwagę na piękno natury⁷⁹.

Szomrowie świętowali rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości. Doszukiwali się analogii między Polakami, którzy przez 123 lata funkcjonowali bez

⁶⁹ A. Namysło, *Instrukcja MBP dla rozpracowania partii i organizacji działających w społeczeństwie żydowskim z 1946 r.*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2004, nr 2, s. 341.

⁷⁰ „Młody Czyn” 1938, nr 1, s. 3.

⁷¹ „Zew Młodych”, s. 7.

⁷² „Młody Czyn” 1939, nr 14, s. 3.

⁷³ „Nasza Droga”, s. 10–11.

⁷⁴ APK, UWK I, sygn. 3421, k. 43.

⁷⁵ Tamże.

⁷⁶ „Młody Czyn” 1938, nr 6–7, s. 2.

⁷⁷ „Młody Czyn” 1939, nr 14, s. 6.

⁷⁸ „Młody Czyn” 1938, nr 8, s. 9.

⁷⁹ „Nasz Głos”, s. 9–10.

swojego państwa, a Żydami, którzy od 2 tys. lat żyją w niewoli⁸⁰. Podkreślali, że nie ma prawdziwej niepodległości bez równości wszystkich obywateli. Brali udział także w uroczystościach związanych z rocznicami wydarzeń, które świadczyły o polsko-żydowskim braterstwie broni. Można tu zaliczyć m.in. kultywowanie pamięci o Berku Joselewiczu (1764–1809)⁸¹, uczestniku powstania kościuszkowskiego oraz wojny Księstwa Warszawskiego z Austrią.

Organizacja Haszomer Hacair krytykowała Karola Marksa za zwrócenie się ku kosmopolityzmowi i Lenina za wspieranie asymilacji⁸². Podawała w wątpliwość celowość komunistycznych planów z lat 1924–1926⁸³, dotyczących osiedlania Żydów na Krymie i w Birobidżanie⁸⁴. Współrodacy żyjący w Rosji sowieckiej byli na rozdrożu, ponieważ mieli do wyboru asymilację lub rozwój własnej świadomości narodowej. Ale w odczuciu członków młodzieżówki tylko władze komunistycznej Rosji starały się polepszyć los Żydów⁸⁵. Zauważali, że sowiecki terror dotknął również Żydów z klasy średniej. Żydów-komunistów krytykowali za to, że po asymilacji przestali rozumieć problemy swych współbraci. Z kolei komuniści krytykowali wspieraną przez szomrów ideę hachszary, twierdząc nawet, że jest to pomysł kapitalistów. Ci, którzy przeszli hachszarę i dotarli do Palestyny, zabierali bowiem pracę miejscowym robotnikom⁸⁶. Wykonywali tę samą pracę, ale za niższą stawkę. Warto dodać, że Birobidżan (Autonomiczny Okręg Żydowski⁸⁷) jest położony na wschodniej części Syberii, koło Chabarowska. Emigracja Żydów do tego miejsca zaczęła się w 1928 r.⁸⁸ Funkcjonowały tam dwa języki urzędowe – jidysz oraz rosyjski.

Ciekawostką jest, że członkowie Komunistycznej Partii Polski kilkakrotnie próbowali przejąć kontrolę nad niektórymi ogniwami Haszomer Hacair, m.in. na Lubelszczyźnie i Radomiu. Próby te polegały na rozpowszechnianiu idei sojuszu

⁸⁰ „Młody Czyn” 1938, nr 9, s. 1.

⁸¹ *Tam był kiedyś mój dom... Księgi pamięci gmin żydowskich*, red. M. Adamczyk-Garbowska, A. Kopciowski, A. Trzciniński, Lublin 2009, s. 345.

⁸² Patrz: „Nasz Przegląd” 1927, nr 283, s. 11.

⁸³ M. Kula, *Porozmawiajmy jeszcze raz, na spokojnie o syjonizmie*, „Dzieje Najnowsze” 1987, z. 2, s. 115.

⁸⁴ „W drodze. Pismo młodzieży szomrowej. Jednodniówka” (dalej: „W drodze”), Lwów, luty 1932, s. 2.

⁸⁵ Tamże, s. 3.

⁸⁶ I. Oppenheim, *Stanowisko Poalej Syjon Lewicy*, s. 36.

⁸⁷ W.T. Drymmer, *Zagadnienie żydowskie w Polsce w latach 1935–1939 (Wspomnienie z pracy w Ministerstwie Spraw Zagranicznych)*, „Zeszyty Historyczne” 1968, z. 13, s. 68.

⁸⁸ A. Hartglas, *Na pograniczu dwóch światów*, wstęp i oprac. Jolanta Żyndul, Warszawa 1996, s. 293.

wszystkich ugrupowań lewicowych, w tym komunistycznych⁸⁹. W powiecie częstochowskim działało 90 aktywistów Haszomer Hacair. Według polskich urzędników, pod koniec lat trzydziestych XX w. połowa z nich miała być związana z Komunistyczną Patrią Polski⁹⁰. Komuniści próbowali przenikać też do innych żydowskich organizacji, np. do szydłowieckiego oddziału Hechaluc – Pionier oraz działającego w Ostrowcu Świętokrzyskim Robotniczego Stowarzyszenia „Gwiazda – Sztern”⁹¹. Warto dodać, że sympatycy komunistów próbowali zinfiltrować ugrupowania o zasięgu ogólnopolskim, w tym Robotniczą Spółdzielnię Spożywców Zagłębia Dąbrowskiego i Ogólnokrajowy Związek Robotników Przemysłu Chemicznego. Aktywność komunistów budziła obawy wśród polskich urzędników. W Chmielniku oddział Haszomer Hacair powstał w 1928 r. Starosta stopnicki w obawie, że szomrowie mogą ulec wpływowi komunistów, aż do 1935 r. zwlekał z jego rejestracją. Decyzję o zalegalizowaniu podjął dopiero, kiedy policja wykluczyła związek chmielnickich sympatyków Haszomer Hacair z radykalną lewicą.

Szomrowie krytykowali Wielką Brytanię za wzrost nieporozumień na linii Żydzi–palestyńscy Arabowie. Anglicy mieli dążyć do skłócenia obydwu narodów poprzez m.in. promowanie przywódców arabskich, którzy – tak jak mufti Jerozolimy Hadżdż Amin-al-Husseini – słynęli ze swojego antysemityzmu⁹². Hadżdż Amin-al-Husseini wspierał rozwój palestyńskiego nacjonalizmu, a w czasach II wojny światowej kontaktował się z hitlerowcami⁹³.

Członkowie Haszomer Hacair interesowali się aktualnymi wydarzeniami politycznymi. Byli załamani przyłączeniem w marcu 1938 r. Austrii do III Rzeszy. Na Anschlussu Austrii mógł wpłynąć fakt, że Rosja sowiecka uwikłała się w konflikt z Japonią, a w Wielkiej Brytanii rządziły osoby dążące do ugody z Niemcami⁹⁴. Solidaryzowali się pod koniec 1938 r. z Czechosłowacją uważając, że polityka terytorialnych ustępstw wobec Niemiec jest złą drogą⁹⁵. Częściowy rozbiór Czechosłowacji dokonany na konferencji w Monachium uznali za gospodarczą i polityczną katastrofę dla tego kraju, wiara naszego południowego sąsiada we Francję okazała

⁸⁹ APK, UWK I, sygn. 3916, k. 154.

⁹⁰ APK, UWK I, sygn. 3449, k. 2.

⁹¹ Tamże, k. 3.

⁹² „W drodze”, s. 9.

⁹³ A. Patek, *Żydzi w drodze do Palestyny 1934–1944. Szkice z dziejów aliji bet – nielegalnej imigracji żydowskiej*, Kraków 2009, s. 52.

⁹⁴ „Młody Czyn” 1938, nr 3, s. 14.

⁹⁵ Tamże, nr 8, s. 12.

się płonna⁹⁶. Okazywali solidarność z demokratycznymi siłami Hiszpanii⁹⁷, które w latach 1936–1939 walczyły z narodowo-faszystowską rebelią gen. Franco.

W gazetach i jednodniówkach Haszomer Hacair pojawiały się wiersze autorstwa m.in. Minki Silberman. Jej utwory dotyczyły rozwoju organizacji, trudów codziennej działalności, aspektów związanych z przeszłością i wiarą w lepszą przyszłość⁹⁸. W jednym z utworów niejakiego Beniamina można znaleźć podobne treści:

Dość już skrzypek rzewnych
Dość już smutnych gam,
Dość już lutni śpiewnych,
Dość już harfy mam!
Rzucę smyczek miękki,
Co żałośnie gra,
Znikną rzewne dźwięki,
Ścichnie piosenka męła.
Zrobię sobie skrzypki
Z najtwardszych metali,
Zrobię smyczek gibki
Z damasceńskiej stali.
Pewnym ruchem ręki
Ściągnę struny – druty
Zabrzmia nowe dźwięki
Młodej, mocnej struny⁹⁹.

Ruch szomrowy posiadał własną bibliotekę – Hocaat Hakooperatiw HaszomriHamerkazi (Wydawnictwo kooperatywy Haszomer Hacair)¹⁰⁰ z siedzibą w Warszawie. Wydawała ona książki związane z ruchem, np.: „Prawda o Palestynie”, „W naszym lesie”, „Sefer Haszomri” („Antologia 20-lecia Szomru”). Istniała też organizacja o nazwie Liga Socjalistyczna¹⁰¹, działająca w miastach i wspierająca różne działania szomrów.

⁹⁶ Tamże, nr 9, s. 12.

⁹⁷ Tamże, nr 6–7, s. 9.

⁹⁸ „Nasz jubileusz. Jednodniówka wydana przez stanisławowskie gniazdo Haszomer Hacair z okazji 20 lecia istnienia ruchu światowego 1913–1933”, Stanisławów 1934, s. 6.

⁹⁹ Cyt. za: „Młody Czyn” 1938, nr 1, s. 1.

¹⁰⁰ B. Cweibaum, N.M. Gerber, I. Schipper, A. Tartakower, P. Wasserman, *Encyklopedia palestyńska*, t. 1, z. 6, Kraków–Warszawa 1939, s. 351.

¹⁰¹ *Stosunki polsko-izraelskie (1945–1967). Wybór dokumentów*, wybór i oprac. S. Rudnicki, M. Sieber, Warszawa 2009, s. 69.

Członkowie Haszomer Hacair z szacunkiem odnosili się do Arona Dawida Gordona¹⁰², robotnika i pisarza o lewicowo-syjonistycznych poglądach. Zwolennicy jego idei skupiali się w młodzieżówce o nazwie Histadrut ha-Noar ha Amamit He-Chalucit Gordonia (Ludowy Chalucowy Związek Młodzieży Gordonia), która powstała w 1923 r. na Wołyniu¹⁰³. Broniła interesów warstwy robotniczej, a przeciwna była burżuazji i ideologii szowinizmu¹⁰⁴.

Haszomer Hacair współpracował z innymi syjonistyczno-socjalistycznymi młodzieżówkami w ramach powstałej w 1924 r. w Gdańsku organizacji Brit Olamitszel Hanoar Haiwri (Związek Światowy Młodzieży Żydowskiej)¹⁰⁵. Promowała ona uznanie języka hebrajskiego za jedyne obowiązującego w Palestynie i wspieranie jego nauki w diasporze. Na czele Brit Olamitszel Hanoar Haiwri stała wybierana podczas światowych konferencji Egzekutywa (Waad Hapoel) oraz Rada (Moacat Habrit). W obydwu instytucjach zasiadali przedstawiciele wszystkich sojusznicznych organizacji¹⁰⁶.

W ramach autonomii Haszomer Hacair należał również do stowarzyszenia He-Chaluc. Była to organizacja lewicowo-syjonistyczna, która w swoich założeniach ideologicznych podkreślała konieczność powrotu Żydów do pracy na roli¹⁰⁷. Organami prasowymi He-Chaluc były „Heatid” i „Dowon”.

Szomrowie pomagali w przeprowadzaniu zbiórek przez Keren Kajemet le-Israel¹⁰⁸. Fundusz ten został utworzony 29 grudnia 1901 r. w celu zbierania funduszy na zakup ziemi w Palestynie¹⁰⁹. Współpracowali też z klubami sportowymi Hapoel (Robotnik)¹¹⁰, związanymi z lewicą syjonistyczną; z kolei prawica współtworzyła kluby Makkabi¹¹¹.

Za swoich konkurentów politycznych organizacja uznawała centrum i rewizjonistyczną prawicę syjonistyczną, której twórcą był Włodzimierz Żabotyński.

Na łamach wydawanych pism szomrowie ganili zwolenników Żabotyńskiego za działanie tylko na rzecz stworzenia państwa żydowskiego uznając, że skupianie

¹⁰² „Młody Czyn” 1938, nr 1, s. 11.

¹⁰³ J. Walicki, *Ruch syjonistyczny*, s. 329.

¹⁰⁴ „Na straży. Jednodniówka Gordonii i Buslii”, Lwów–Kraków, luty 1937, s. 1–2.

¹⁰⁵ B. Cweibaum, N.M. Gerber, I. Schipper, A. Tartakower, P. Wasserman, *Encyklopedia palestyńska*, t. 1, z. 8, Kraków–Warszawa 1939, s. 446.

¹⁰⁶ Tamże, s. 447.

¹⁰⁷ *Żydowska mozaika polityczna w Polsce 1917–1927. Wybór dokumentów*, wybór i oprac. C. Brzoza, Kraków 2003, s. 84.

¹⁰⁸ „Nasza Droga”, s. 17.

¹⁰⁹ Z. Borzymińska, R. Żebrowski, *Polski słownik judaistyczny*, t. 1, s. 770.

¹¹⁰ J. Chmiel, Z. Drezner, J. Gołota, J. Kijowski, J. Nowicka, *Księga Żydów ostrołęckich*, s. 151.

¹¹¹ A.J. Bem, *Przewodnik po Palestynie*, s. 112.

się na tej jednej kwestii powoduje, że syjonizm „przestaje być ruchem prowadzącym do usunięcia anomalii żydowskiej we wszystkich dziedzinach życia narodu i jako taki traci swój wyzwolenczy charakter”¹¹².

Warto podkreślić, że dla szomrów i innych lewicowych syjonistów zwolennicy Żabotyńskiego byli żydowskim odpowiednikiem faszyzmu¹¹³. „Zew Młodych”, gazeta związana z Haszomer Hacair, wielokrotnie pisał o idei Żabotyńskiego jako odpowiedniku syjonistycznego faszyzmu¹¹⁴. W podobnym tonie w 1935 r. lewicowe „Nowe tory. Jednodniówka” oskarżały pravicową konkurencję polityczną o „kabytyństwo” i czerpanie z wzorców obowiązujących w hitlerowskich Niemczech¹¹⁵. Sam twórca syjonizmu rewizjonistycznego negatywnie oceniał system panujący we Włoszech po 1922 r.¹¹⁶ Menachem Begin (1913–1992) w swoich wspomnieniach określił Żabotyńskiego mianem „antyfaszysty” oraz „prawdziwego liberała”¹¹⁷.

Praktycznie jedną z niewielu rzeczy, łączących członków syjonistyczno-rewizjonistycznego Betaru¹¹⁸ z lewicowymi młodzieżówkami, np. Haszomer Hacair, była pamięć o Josefie Trumpeldorze¹¹⁹. Miejscowość Tel Chaj, w której zginął, była i jest odwiedzana przez członków wszystkich syjonistycznych organizacji¹²⁰. Warto podkreślić, że między szomrami a betarowcami zdarzały się przetasowania kadrowe. Menachem Begin, od końca lat dwudziestych XX w. zwolennik Haszomer Hacair, kilka lat później stał się członkiem Betaru¹²¹. Z kolei Mordechaj

¹¹² Cyt. za: „Zew Młodych”, s. 6.

¹¹³ O stosunku zwolenników Żabotyńskiego do faszyzmu patrz: L. Brenner, *The Iron Wall. Zionist Revisionism from Jabotinsky to Shamir*, London 1984.

¹¹⁴ L. Weinbaum, *A Marriage of Convenience. The New Zionist Organization and the Polish Government 1936–1939*, New York 1993, s. 33.

¹¹⁵ „Nowe tory. Jednodniówka”, Warszawa 1935, s. 2–4.

¹¹⁶ Cyt. za: C. Shindler, *Historia współczesnego Izraela*, Warszawa 2011, s. 155.

¹¹⁷ Cyt. za: M. Begin, *Czas białych nocy: opowieść o aresztowaniu i przesłuchaniach Menachema Begin, z załączeniem protokołów i dokumentów odtajnionych po upadku Związku Radzieckiego*, Kraków–Budapeszt 2010, s. 71.

¹¹⁸ Betar był młodzieżówką skupiającą zwolenników Żabotyńskiego. Patrz szerzej: P. Gontarczyk, *Trumpeldorczyzy, czyli żydowski narodowy radykalizm*, „Głaukopis” 2005 nr 2/3, s. 322–326; M. Wójcicki, *Podstawy teoretyczne ideologii rewizjonizmu syjonistycznego oraz ich wpływ na kształt myśli państwowej ruchu*, „Kwartalnik Historii Żydów” 2007, nr 3, s. 294–309.

¹¹⁹ N. Aleksium, *Dokąd dalej? Ruch syjonistyczny w Polsce (1944–1950)*, Warszawa 2002, s. 33.

¹²⁰ A. Nowaczyński, *Moja przejażdżka po Palestynie*, Warszawa 1936, s. 167.

¹²¹ D. Libionka, L. Weinbaum, *Bohaterowie, hochsztaplerzy, opisywacze. Wokół Żydowskiego Związku Wojskowego*, Warszawa 2011, s. 249.

Anielewicz do 1935 r. był zwolennikiem Żabotyńskiego, a następnie związał się z lewicą syjonistyczną.

Centrum syjonistyczne reprezentowała, powstała w 1916 r.¹²², Organizacja Syjonistyczna w Polsce (inna nazwa Ogólni Syjoniści), związana ze Światową Organizacją Syjonistyczną. Promowała powstanie świeckiego państwa żydowskiego z językiem hebrajskim¹²³. Opowiadała się za kompromisem z władzami Wielkiej Brytanii w sprawie migracji Żydów do Palestyny. Młodzieżówka Ogólnych Syjonistów to Agudat Hanoar Haivri Akiba (pierwszy zjazd w 1928 r.)¹²⁴. Ogólni Syjoniści uznawani byli przez szomrów za „organizację reakcyjną”. Z kolei oskarżenia Akiby wysyłane pod adresem Haszomer Hacair mówiły, że Moskwa dla lewicy syjonistycznej jest Mekką, co lewicowcy zdecydowanie odrzucali¹²⁵.

Obok wzajemnej krytyki dochodziło do awantur, nawet podczas uroczystości wspólnych dla wszystkich syjonistów. 20 lipca 1933 r. w miasteczku Rozdół k. Mikołajowa nad Dniestrem odbywała się akademii ku czci Teodora Herzla. W trakcie obchodów wywiązała się awantura między zwolennikami Żabotyńskiego a lewicowymi syjonistami. Jeden z przybyłych ze Lwowa syjonistów rewizjonistów oddał cztery strzały z rewolweru w kierunku sufitu. Wywiązała się bójka, w wyniku której kilkanaście osób odniosło rany¹²⁶. Policja zatrzymała około 20 Żydów. Konflikty te były zauważane przez obserwatorów życia politycznego¹²⁷.

W 1939 r. wybuchła II wojna światowa, podczas której zginęło 6 mln Żydów. Członkowie Haszomer Hacair uczestniczyli w antyniemieckim ruchu oporu, walcząc w powstaniach w getcie białostockim i warszawskim. Po wojnie ruch szomrowy próbował wznowić działalność. 20 maja 1945 r. w Warszawie odbyła się pierwsza powojenna konferencja tej organizacji¹²⁸. Od 1946 r., obok młodzieżówki Haszomer Hacair, funkcjonowała partia o nazwie Żydowska Partia Robotnicza Haszomer Hacair. Z kolei na zjeździe zjednoczeniowym 25–26 czerwca 1949 r. ruch szomrowy połączył się ze Zjednoczoną Partią Żydowską Poalej Syjon¹²⁹,

¹²² A. Namysło, *Instrukcja MBP*, s. 341.

¹²³ E. Mendelsohn, *Żydzi Europy Środkowo-Wschodniej w okresie międzywojennym*, Warszawa 1992, s. 76.

¹²⁴ B. Cweibaum, N.M. Gerber, I. Schipper, A. Tartakower, P. Wasserman, *Encyklopedia palestyńska*, t. 1, z. 2, Kraków–Warszawa 1938, s. 75.

¹²⁵ „Zew Młodych”, s. 12.

¹²⁶ „Ilustrowana Republika” 1933, nr 201, s. 2.

¹²⁷ J. Perelman, *Rewizjonizm w Polsce 1922–1936*, Warszawa 1937, s. 217.

¹²⁸ N. Aleksium, *Dokąd dalej?*, s. 126.

¹²⁹ Składała się ona z przedstawicieli Poalej Syjon Lewicy oraz Poalej Syjon Prawicy. Druga z wymienionych partii reprezentowała syjonizm socjalistyczny.

skutkiem czego powstała Zjednoczona Żydowska Partia Robotnicza Poalej Syjon – Haszomer Hacair¹³⁰. Funkcjonowała do 1 lutego 1950 r., gdyż w związku z postępującą stalinizacją Polski działalność wszystkich ugrupowań żydowskich została wygaszona przez urzędników Ministerstwa Administracji Publicznej¹³¹.

Młodzieżówka Haszomer Hacair była jednym z elementów żydowskiego życia politycznego w międzywojennej Polsce. Przedstawiciele tej organizacji planowali utworzenie w Palestynie socjalistycznego państwa żydowskiego, opartego m.in. na kibucach. Do jej głównych konkurentów należeli centrowi oraz pravicowi syjoniści. Warto podkreślić, że Haszomer Hacair nadal funkcjonuje w powstałym w 1948 r. Izraelu¹³².

BIBLIOGRAFIA

- Aleksium N., *Dokąd dalej? Ruch syjonistyczny w Polsce (1944–1950)*, Warszawa 2002.
- Begin M., *Czas białych nocy: opowieść o aresztowaniu i przesłuchaniach Menachema Begina, z załączeniem protokołów i dokumentów odtajnionych po upadku Związku Radzieckiego*, Kraków–Budapeszt 2010.
- Bem J.A., *Przewodnik po Palestynie. Ilustrowany z mapą kraju*, Lwów 1934.
- Żydowska mozaika polityczna w Polsce 1917–1927. Wybór dokumentów*, wybór i oprac. C. Brzoza, Kraków 2003.
- Borzymińska Z., Żebrowski R., *Polski słownik judaistyczny. Dzieje, kultura, religia, ludzie*, t. 1–2, Warszawa 2003.
- Brenner L., *The Iron Wall. Zionist Revisionism from Jabotinsky to Shamir*, London 1984.
- Brzoza C., Sowa L.A., *Historia Polski 1918–1945*, Kraków 2006.
- Chmiel J., Drezner Z., Gołota J., Kijowski J., Nowicka J., *Księga Żydów ostrołęckich*, Ostrołęka–Tel Awiw 2002.
- Cweibaum B., Gerber N.M., Schipper I., Tartakower A., Wasserman P., *Encyklopedia palestyńska*, t. 1, Kraków–Warszawa 1938–1939.
- Drymmer T.W., *Zagadnienie żydowskie w Polsce w latach 1935–1939 (Wspomnienie z pracy w Ministerstwie Spraw Zagranicznych)*, „Zeszyty Historyczne” 1968, z. 13.
- Fietkiewicz O., *Leksykon harcerstwa*, Warszawa 1988.

¹³⁰ Podstawowe informacje o tym stronnictwie można znaleźć w: D. Flisiak, *W walce o socjalistyczną Palestynę i Europę Środkowo-Wschodnią. Rzecz o ideologicznych założeniach pisma „Mosty-Nasze Słowo”*, w: *Prawno-społeczne aspekty życia człowieka*, red. A. Pytka, M. Szala, Lublin 2017, s. 148–158.

¹³¹ A. Grabski, *Żydowski ruch kombatancki w Polsce w latach 1944–1947*, Warszawa 2002, s. 40.

¹³² O lewicy syjonistycznej patrz szerzej: P. Merhav, *The Israeli Left. History, Problems, Documents*, San Diego–New York 1972.

- Flisiak D., *W walce o socjalistyczną Palestynę i Europę Środkowo-Wschodnią. Rzecz o ideologicznych założeniach pisma „Mosty-Nasze Słowo”*, w: *Prawno-społeczne aspekty życia człowieka*, red. A. Pytka, M. Szala, Lublin 2017.
- Gontarczyk P., *Trumpeldorczyzy, czyli żydowski narodowy radykalizm*, „Glaukopis” 2005, nr 2/3.
- Grabski A., *Żydowski ruch kombatancki w Polsce w latach 1944–1947*, Warszawa 2002.
- Hartglas A., *Na pograniczu dwóch światów*, wstęp i oprac. J. Żyndul, Warszawa 1996.
- Kamiński A., *Andrzej Małkowski*, Katowice 1934.
- Korsch R., *Żydowskie ugrupowania wywrotowe w Polsce*, Warszawa 1925.
- Kula M., *Porozmawiajmy jeszcze raz, na spokojnie o syjonizmie*, „Dzieje Najnowsze” 1987, z. 2.
- Libionka D., Weinbaum L., *Bohaterowie, hochsztaplerzy, opisywacze. Wokół Żydowskiego Związku Wojskowego*, Warszawa 2011.
- Łętocha B., Messer A., Cała A., Głowicka Z., *Żydowskie druki ulotne w II Rzeczypospolitej w zbiorach Biblioteki Narodowej*, t. 2, Warszawa 2006.
- Meducka M., *Żydowski ruch młodzieżowy w województwie kieleckim w latach 1918–1939*, „Kieleckie Studia Bibliologiczne” 1993, nr 1.
- Mendelsohn E., *Żydzi Europy Środkowo-Wschodniej w okresie międzywojennym*, Warszawa 1992.
- Merhav P., *The Israeli Left. History, Problems, Documents*, San Diego–New York 1972.
- Namysło A., *Instrukcja MBP dla rozpracowania partii i organizacji działających w społeczeństwie żydowskim z 1946 r.*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2004, nr 2.
- Nowaczyński A., *Moja przejażdżka po Palestynie*, Warszawa 1936.
- Oppenheim I., *Stanowisko Poalej Syjon Lewicy, Bundu i partii komunistycznej wobec pionierów ruchu hachszary w Polsce w latach trzydziestych*, „Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego” 1999, nr 1.
- Patek A., *Żydz w drodze do Palestyny 1934–1944. Szkice z dziejów aliji bet – nielegalnej imigracji żydowskiej*, Kraków 2009.
- Perelman J., *Rewizjonizm w Polsce 1922–1936*, Warszawa 1937.
- Piotrowicz D., *Ciechanów w Drugiej Rzeczypospolitej*, Ciechanów 1998.
- Pruszyński K., *Palestyna po raz trzeci*, Warszawa 1996.
- Żydzi w Lublinie. Materiały do dziejów społeczności żydowskiej Lublina*, t. 2, red. T. Radzik, Lublin 1998.
- Stosunki polsko-izraelskie (1945–1967). Wybór dokumentów*, wybór i oprac. S. Rudnicki, M. Sieber, Warszawa 2009.
- Shindler C., *Historia współczesnego Izraela*, Warszawa 2011.
- Słownik wyrazów obcych*, red. I. Kamińska-Szmaj, Wrocław 2001.
- Tam był kiedyś mój dom... Księgi pamięci gmin żydowskich*, wybór, oprac., przedmowa M. Adamczyk-Garbowska, A. Kopciowski, A. Trzeciński, Lublin 2009.
- Wachowicz B., *Druhno Oleńko! Druhu Andrzeju! Gawęda o twórcach Harcerstwa Polskiego Oldze i Andrzeju Małkowskich*, Warszawa 1995.

- Walicki J., *Ruch syjonistyczny w Polsce w latach 1926–1930*, Łódź 2005.
- Weinbaum L., *A Marriage of Convenience. The New Zionist Organization and the Polish Government 1936–1939*, New York 1993.
- Wierzbieniec W., *Żydzi w województwie lwowskim w okresie międzywojennym. Zagadnienia demograficzne i społeczne*, Rzeszów 2003.
- Wójcicki M., *Podstawy teoretyczne ideologii rewizjonizmu syjonistycznego oraz ich wpływ na kształt myśli państwowej ruchu*, „Kwartalnik Historii Żydów” 2007, nr 3.
- Zineman J., *Historia syjonizmu. Od czasów najdawniejszych do chwili obecnej*, Warszawa 1946.
- Żydzi w Polsce odrodzonej. Działalność społeczna, gospodarcza, oświatowa i kulturalna*, t. 2, red. I. Schiper, A. Tartakower, A. Hafftko, Warszawa 1933.

SUMMARY

The establishment, development and ideology of the organization Hashomer Hatzair operating in the Second Republic of Poland

Hashomer Hatzair was one of several organizations integrating the desire to rebuild the Jewish state on socialist foundations. This youth movement was created in the first few years after the end of World War I. It operated, among others, in Poland, Palestine, Romania and Tunis. Its supporters opted for the creation of a bi-national state in Palestine, for Jews and Arabs. They were for life in the kibbutzim, which were agricultural collectives, where functioned equality between women and men. Members of Hashomer Hatzair were opposed to capitalism. In political matters they objected particularly to extreme right-wing Zionists, who were centered around Vladimir Jabotinsky. During World War II, the supporters of the left-wing Zionism participated in the Jewish, anti-German resistance movement.

KEYWORDS: Hashomer Hatzair, Palestine, Kibbutz, Poland, socialism